

Selective Review of Legal Documents with Relevance to Addictive Substances

Šejvl, J.

Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University, and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation | Šejvl, J. (2018). Výběrová rešerše právních dokumentů v oblasti návykových látek. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 1(1), 22–32.

Abstract | This paper presents a brief selective review of the core legal instruments applicable to psychoactive substances. It provides an outline of the essential legal instruments which should be familiar to everybody who works with psychoactive substances or people who misuse them or are at (albeit potential) risk of addictive behaviour. The understanding of these legal instruments should be an integral part of the legal awareness on the part of the police and other personnel authorised to perform relevant checks, apply the legal instruments in practice, and enforce the law. In particular, they should be embraced by education professionals and other practitioners who deliver prevention programmes in schools and educational facilities or work with children

in general, physicians, pharmacists, and other health professionals. Only objective, legally valid, and relevant information can produce a good legal environment and legal awareness involving an emphasis on people's responsibility for their own behaviour. This paper was created as a practical tool to facilitate addictology practitioners' orientation in the legal aspects of the field. An effort was made to make the content and formulations of the present article as simple as possible. Rather than providing a complex legal description of the status quo, the paper seeks to present the subject matter in as clear, straightforward, and readable a manner as possible. The article reflects the legal situation as of 1 March 2018.

Keywords | Addictive substance – Legal addictive substance – Illegal addictive substance – Law – Legal awareness

Submitted | 30 January 2018

Accepted | 27 March 2018

Grant support | This paper was made possible by an institutional support programme, Progres No. Q06/LF1, and specific-purpose support from the Ministry of Health of the Czech Republic.

Correspondence address | Jaroslav Šejvl, Department of Addictology, First Faculty of Medicine, Charles University and General University Hospital in Prague, Apolinářská 4, 128 00 Prague 2, Czech Republic

jaroslav.sejvl@lf1.cuni.cz

Výběrová rešerše právních dokumentů v oblasti návykových látek

Šejvl, J.

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Citace | Šejvl, J. (2018). Výběrová rešerše právních dokumentů v oblasti návykových látek. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*, 1(1), 22–32.

Souhrn | Článek představuje stručnou výběrovou rešerši základních právních instrumentů v oblasti návykových látek. V článku jsou stručně nastíněny základní právní instrumenty, o jejichž existenci by měli mít obecné povědomí všichni, kdo při výkonu svého zaměstnání přicházejí do kontaktu s návykovými látkami nebo přicházejí do styku s lidmi, kteří je zneužívají anebo jsou závislostním rizikovým chováním (byť potencionálně) ohroženi. Mělo by být elementárním právním vědomím nejen policistů, strážníků a dalších osob oprávněných k případné kontrole, aplikování právních instrumentů v praxi a vynucování dodržování práva, ale zejména pedagogů, pedagogických pracovníků a dalších pracovníků realizujících prevenci ve školách a školských

zařízeních, pracujících s dětmi a dětskými kolektivy, lékaři, farmaceutů a dalších zdravotnických pracovníků. Pouze objektivní, právně validní a relevantní informace mohou vytvořit kvalitní právní prostředí a právní vědomí s důrazem na odpovědnost za své chování. Článek vznikl s cílem usnadnit orientaci pro všechny pracovníky v adiktologickém oboru. Obsah a formulace předkládaného článku jsou co nejjednodušší. Úlohou článku není právně složitě popsat status quo, ale pokusit se jej ostatním co nejjednodušším, nejsrozumitelnějším a přehledným způsobem představit. Článek je zpracován podle právního stavu ke dni 1. března 2018.

Klíčová slova | Návyková látka – Legální návyková látka – Nelegální návyková látka – Právo – Právní vědomí

Došlo do redakce | 30. ledna 2018

Přijato k tisku | 27. března 2018

Grantová podpora | Článek byl podpořen institucionálním programem podpory Progres č. Q06/LF1 a účelové podpory Ministerstva zdravotnictví ČR.

Korespondenční adresa | Mgr. Jaroslav Šejvl, Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Apolinářská 4, 128 00 Praha 2

jaroslav.sejvl@lf1.cuni.cz

1 ÚVOD

Podíváme-li se na vývoj legislativy a dalších právních dokumentů v oblasti návykových látek¹ na našem území od roku 1990, neubráníme se zjištění určité terminologické nejednotnosti, jazykové disharmonie a heterogenního chápání (zejména ze strany neprávnicků, byť profesionálů v oblastech, kde je určitá míra právního vědomí významným faktorem pro edukaci a rozhodování o dalším postupu – např. pedagogů a adiktologů). Tato skutečnost se může negativně odrážet nejen v počtu spáchaných přeštoků nebo trestných činů, v nichž jsou návykové látky příčinou nebo následkem, ale zejména v prevenci takového adiktologického (závislostního) chování, ve vzdělávání a tvorbě právního vědomí, právní kultury, úcty a respektu k právu.

Drogová politika České republiky je kromě jiného založena jak na pilíři represe (přestupky a trestné činy), tak i prevence². Represe v oblasti návykových látek je v našem platném právu reprezentována třemi základními zákony:

1. zákonem č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů,
2. zákonem č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a
3. zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Totožně s Tomášem Čechem (2012) chápeme v užším pojetí pod pojmem prevence především samotnou prevenci primární, která je nasměrována k bazální ochraně jednotlivce i společnosti. Prevence, zejm. rizikového chování, je v dnešní době nedílnou součástí vzdělávacích programů realizovaných na školách (její zakotvení je garantováno v preventivním programu školy).

Jednou ze součástí správné (nejen primární) prevence (nejen ve školách a školských zařízeních) by mělo být tematicky i právo v oblasti návykových látek (legálních³ i nelegálních⁴). Jen kvalitní, přesné a validní právní vědomí, správná znalost jednotlivých právních termínů, jejich správné používání, ale i jejich správná implementace ve školách, školských zařízeních, ve zdravotnictví,

specificky v adiktologických službách a i běžném životě může pomoci vychovat sebevědomé a odpovědné jedince; odpovědné i za své případné protiprávní jednání.

Cílem článku je výběrová rešerše právních předpisů a další instrumentů, které lze v oblasti návykových látek aplikovat. Každý z těchto nástrojů, by pro své představení zasluhoval samostatný článek – některé z nich vyšly v samostatném komentovaném znění. Autor se tedy pokusil provést jejich stručnou výběrovou rešerši do jednoho článku. V textu není věnována pozornost příslušným právním předpisům Evropské unie.

2 PLATNÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 65/2017 Sb., ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů

Jedním z významných zákonů v oblasti návykových látek je zák. č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů, který bývá někdy označován jako tzv. tabákový zákon. Takové označení je nepřesné, nemá oporu v žádných předpisech a jeho terminologické používání pokulhává i s ohledem na logické uvažování a jeho předmět úpravy. Pojem začali používat novináři a vznikl určitý úzus v jeho akceptování.

Bez nadsázky lze uvést, že se jedná o jeden z pilířů naší protidrogové politiky. Zákon upravuje opatření k ochraně před škodami působenými užíváním návykových látek a působnost správních úřadů a územních samosprávných celků při přijímání a provádění opatření podle tohoto zákona.

V § 2 zákon vymezuje základní pojmy, které v dalších ustanoveních používá – zejména se jedná o definici pojmu návyková látka, která v sobě subsumuje alkoholické nápoje, tabák, omamné a psychotropní látky a celou další škálu látek s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování. Jedná se o látky, na nichž může být diagnostikována závislost a které můžeme podřadit pod riziko vzniku závislosti podle diagnostického materiálu MKN 10 v diagnózách F 10–F 19; např. o léčiva (F 13), těkavé látky (F 18).

Zákon dále vymezuje, který nápoj je alkoholický a který je z hlediska právního považován za nealkoholický, co je to kuřácká pomůcka, tabákový výrobek, bylinný výrobek určený ke kouření, elektronická cigareta, definuje orientační a lékařské vyšetření při podezření na ovlivnění návykovou látkou, provozovny a stánky, ve kterých se smí prodávat tabák a alkohol, a další.

1 | Návykovou látkou se pro účely toho textu rozumí – v souladu s odst. 2 písm. a) zák. č. 65/2017 Sb., ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů – alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování.

2 | Pro účely tohoto textu se za významnou považuje prevence primární.

3 | Velmi zjednodušeně, byť ne zcela přesně, jsou pro účely tohoto textu za legální návykové látky považovány alkohol a tabák; tyto látky jsou primárně legální za splnění podmínky dosažení věku 18 let, a v určitých konkrétních situacích i za splnění dalších obligatorních podmínek, pokud jsou zákonem stanoveny.

4 | Za nelegální návykové látky jsou považovány zejm. látky uvedené v NV č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek (tedy omamné a psychotropní látky). Látky (návykové), které nejsou alkoholem, tabákem, ale nejsou uvedeny ani v cit. nařízení vlády (typicky inhalační látky), nejsou pro účely tohoto textu brány v potaz.

V oblasti tabáku a tabákových výrobků zákon dále:

1. upravuje prodej tabákových výrobků, kuřáckých pomůcek, bylinných výrobků určených ke kouření a elektronických cigaret,
2. prodej a výrobu výrobků napodobujících tabákové výrobky a kuřácké pomůcky,
3. stanovuje podmínky prodeje tabákových výrobků, kuřáckých pomůcek, bylinných výrobků určených ke kouření a elektronických cigaret,
4. stanovuje prodej tabákových výrobků, kuřáckých pomůcek, bylinných výrobků určených ke kouření a elektronických cigaret prostřednictvím prostředků komunikace na dálku,
5. vymezuje prostory, kde se zakazuje kouření a kde je stanoven zákaz používání elektronických cigaret.

V oblasti omezení dostupnosti alkoholu zákon:

1. zakazuje a omezuje prodej a podávání alkoholických nápojů,
2. zakazuje prodej a výrobu hraček napodobujících obal (tvarem a vzhledem) alkoholických nápojů,
3. stanovuje některé podmínky prodeje nebo podávání alkoholických nápojů,
4. stanovuje podmínky pro příležitostný prodej alkoholických nápojů a pro prodej alkoholických nápojů prostřednictvím prostředků komunikace na dálku a
5. povinnost prodejce alkoholických nápojů.

V další části zákon definuje opatření, jejichž cílem je omezení užívání návykových látek. Jedná se zejména o možnost obce obecně závaznou vyhláškou zakázat kouření a zakázat používání elektronických cigaret na veřejném prostranství, které se nachází v blízkosti školy, školského zařízení nebo jiného prostoru vyhrazeného pro aktivity osob mladších 18 let. Dále o možnost zakázat konzumaci alkoholických nápojů na veřejně přístupném místě nebo veřejnosti přístupné akci, pokud je toto místo nebo akce přístupná osobám mladším 18 let, nebo omezit či zakázat v určitých dnech nebo hodinách i na určitém místě prodej, podávání a konzumaci alkoholických nápojů v případě konání kulturní, sportovní nebo jiné společenské akce přístupné veřejnosti.

Je zde upravena možnost zákazu vstupu pro osobu, která je zjevně pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky do taxativně vymezených prostor; jak postupovat při vyšetření užití alkoholu a jiných návykových látek (práva a povinnosti dotčených osob, definice orientačního a odborného lékařského vyšetření, a to včetně přesně stanoveného postupu⁵). Dále zákon upravuje orientační diagnostiku, krátkou intervenci a odbornou péči poskytovanou osobám s tzv. adiktologickou poruchou.

Samostatná část tabákového zákona je věnována otázkám tvorby protidrogové politiky jak na národní, tak

i krajské a obecní úrovni. Po ustanoveních věnujících se protidrogové politice jsou vymezena kontrolní oprávnění jednotlivých subjektů a přestupky fyzických, právnických a podnikajících fyzických osob.

Přestupky fyzických osob jsou taxativně vymezeny do oblasti alkoholu, tabákových výrobků vč. elektronických cigaret a do jednání pod vlivem návykových látek.

3 PŘESTUPKY V OBLASTI NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Významná změna v oblasti přestupků proběhla v roce 2017. Ke dni 30. 6. 2017 byl derogován zák. ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Obecným procesním předpisem, který nyní upravuje projednávání přestupků je zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Přestupkem rozumíme delikt ní jednání, jehož společenská škodlivost je výrazně nižší než u trestného činu, a je za přestupek výslovně uvedeno. Vybrané skutkové podstaty přestupků byly souhrnně podřazeny pod zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Nově se problematika zakotvení skutkových podstat přestupků v oblasti návykových látek ustálila následovně:

1. přestupky v oblasti pěstování máku, konopí, neoprávněného přechování, pěstování a umožnění požívání omamných a psychotropních látek byly zakotveny do § 39 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a
2. přestupky, které byly původně v zák. ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a nejsou ani v jednom z uvedených zákonů, jsou začleněny pod zákony, které danou problematiku upravují [např. přestupky na úseku školství a výchovy mládeže jsou nyní v § 182a) školského zákona]. Přestupky v dopravě jsou uvedeny v § 125c) zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o návykových látkách

Jedná se o zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách⁶ a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Přestupku se, podle § 39 odst. 2 zákona o návykových látkách, dopustí fyzická osoba, která:

- a) neoprávněně přechovává návykovou látku v malém množství pro vlastní potřebu,

5 | K tomu srov. dále § 106 odst. 4 písm. e), i) zák. č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

6 | Zde je nutné upozornit na to, že zákon o návykových látkách definuje návykovou látku jinak než tabákový zákon – úžeji; definuje ji jako omamnou a psychotropní látku, která je uvedena v příloze č. 1 až 7 nařízení vlády o seznamu návykových látek.

- b) neoprávněně pěstuje pro vlastní potřebu v malém množství rostlinu nebo houbu obsahující návykovou látku, nebo
- c) umožní neoprávněně požívání návykových látek osobě mladší 18 let, nejde-li o čin přísněji trestný.

Zákon, kromě jiného, reaguje na přijaté mezinárodní úmluvy v oblasti omamných a psychotropních látek, jimiž je Česká republika vázána. Jedná se o:

1. Jednotnou úmluvu o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.) a Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.).
2. Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.) a
3. Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.).

Zákon upravuje:

- a) zacházení s návykovými látkami, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi,
- b) zacházení s přípravky obsahujícími návykovou látku, s přípravky obsahujícími návykovou látku a uvedenou látku kategorie 1 podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího prekurzory drog a léčivými přípravky obsahujícími uvedenou látku kategorie 1, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi a
- c) pěstování máku, konopí a koky a vývoz, dovoz a zneškodňování makoviny.

Zákon v § 2 definuje jednotlivé pojmy vyskytující se v jeho dalších ustanoveních, které rovněž vysvětluje. Stanovuje zacházení s návykovými látkami, definuje podmínky pro získání oprávnění k zacházení s těmito látkami, jejich dopravu, skladování a další podmínky.

Zákon zakazuje:

- a) pěstovat druhy a odrůdy rostliny konopí (rod Cannabis), které mohou obsahovat více než 0,3 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů, s výjimkou pěstování na základě licence udělené podle tohoto zákona; zákaz se nevztahuje na pěstování odrůd rostliny konopí (rod Cannabis) pro výzkumné účely, pro šlechtění nových odrůd a pro zachování genetické rozmanitosti vědeckými a výzkumnými pracovišti zřízenými zákonem nebo státem vymezené v povolení k zacházení,
- b) pěstovat rostliny rodu Erythroxylon (keř koka),
- c) pěstovat odrůdy máku setého (Papaver somniferum L.), které mohou v sušině z tobolek obsahovat více než 0,8 % morfinu; zákaz se nevztahuje na pěstování odrůd máku setého (Papaver somniferum L.) pro výzkumné a pokusné účely, pro šlechtění nových odrůd rostlin a pro zachování genetické rozmanitosti rostlin vědeckými a výzkumnými pracovišti.

Nově se ve svých ustanoveních rovněž věnuje problematice konopí pěstovaného, resp. indikovaného pro léčebné účely (srov. blíže Vyhlášku č. 236/2015 Sb., o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití).

Původně byly součástí zákona i přílohy, v nichž byly taxativně vymezeny látky, které se považují za omamné a psychotropní a za jedy. V současné době je seznam těchto látek uveden v Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Trestní zákoník

Trestní právo je obecně chápáno jako předpis ultima ratio. A tedy i v oblasti nelegálních návykových látek se jeho aplikace předpokládá pouze v případech, kdy nelze aplikovat mírnější sankce. Pojem návykové látky pro účely trestního řízení je definován v § 130 tr. zák. následovně: návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky⁷ způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Problematika nelegálních návykových látek (ve skutečnosti omamných a psychotropních látek⁸) je v trestním zákoníku upravena v následujících ustanoveních⁹:

1. Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 tr. zák., který postihuje dealerství omamných a psychotropních látek a jedů jakoukoli formou jednání (vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává).
2. Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle § 284 tr. zák. Postižitelné je přechovávání (držba) omamné nebo psychotropní látky nebo jedu v množství větším než malém pro vlastní potřebu. Toto ustanovení je poněkud specifické, neboť rozděljuje omamné a psychotropní látky na dvě skupiny, a nacházíme zde dvě základní skutkové podstaty trestného činu. Úprava definovaná v odst. 1 se zaměřuje na držbu množství většího než malého konopí, pryskyřice z konopí nebo psychotropní látky obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC). Držba ostatních omamných a psychotropních látek a jedů v množství

7 | Jedná se o látky mnohdy běžně používané v průmyslové výrobě, v obchodu nebo v domácnostech, jako například čisticí prostředky nebo ředidla, a nakládání s nimi není zpravidla ani nijak specificky regulováno nebo omežováno, avšak nepříznivě ovlivňují psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování (Sotolář et al., 2015).

8 | Vyjma § 287 tr. zákoníku, který upravuje trestnost návykových látek kromě alkoholu.

9 | Je samozřejmé, že k naplnění všech obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu (k trestnosti činu) je nutná i neoprávněnost, to není v textu zdůrazňováno. Je zřejmé, že ten, kdo má oprávnění k nakládání s omamnými a psychotropními látkami a postupuje v souladu s platným právem, nenaplní podmínku trestnosti.

větším než malém je zakotvena v odst. 2 (přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1). Diferenciace je i možným uložením trestu za porušení zákona.

3. Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku podle § 285 tr. zák. Oproti předešlému ustanovení zde není postižitelné přechovávání (držba) pro vlastní potřebu v množství větším než malém, ale pěstování takové rostliny. Stejně jako v předešlém ustanovení jsou zde dvě základní skutkové podstaty: v odst. 1 je trestně odpovědný ten, kdo pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí; a v odst. 2: pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbu nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku. Seznam látek, které se pro účely § 285 tr. zákoníku považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku, a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku, je uvedeno v Nařízení vlády č. 455/2009 Sb.¹⁰.
4. Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 tr. zák. Toto ustanovení upravuje problematiku prekurzorů nebo ostatních předmětů určených k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který obsahuje omamnou nebo psychotropní látku, nebo jedu. Prekurzorem rozumíme látku použitelnou pro výrobu omamné nebo psychotropní látky nebo jedu.

Specifickým ustanovením je § 287 tr. zák., který se nevztahuje jen na omamné a psychotropní látky, ale obecně na všechny návykové látky s výjimkou alkoholu. „Tedy tato skutková podstata svým způsobem zastřešuje skupinu skutkových podstat tzv. drogových trestných činů, když sankcionuje jednání směřující k zneužívání drog a tím k šíření drogové delikvence. Z dosahu § 287 je výslovně vyloučeno šíření zneužívání alkoholu jakožto jedné z návykových látek. Stejně tak skutková podstata trestného činu šíření toxikomanie nedopadá na svádění a podněcování k užívání jiných látek, na něž může u lidí rovněž vzniknout návyk, například k užívání tabáku, kávy, čaje a čokolády. Tyto společensky akceptovatelné látky nejsou ani zařaditelné mezi návykové látky, neboť nijak nepříznivě neovlivňují psychiku lidí. To naopak nelze říci o alkoholu. Proti svádění k jeho užívání jsou však trestněprávně chráněny pouze děti (srov. trestný čin podávání alkoholu dítěti podle § 204)“ (Sotolář, 2015).

Problematika užívání návykových látek je dále rovněž upravena i v dalších ustanoveních trestního zákoníku: podání alkoholu dítěti podle § 204 tr. zák., ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 tr. zák. a opilství podle § 360 tr. zák.

U trestných činů vojenských najdeme trestný čin vyhýbání se výkonu služby [úmyslně (§ 384 tr. zák.) i z nedbalosti (§ 385 tr. zák.)], kde je jedním ze znaků skutkové podstaty trestného činu i užití návykové látky. Dalším vojenským

trestným činem, podle kterého se trestá případné užití návykové látky, je vyhýbání se výkonu strážní, dozorcí nebo jiné služby podle § 388 tr. zák.

Další právní předpisy, které upravují problematiku návykových látek, jsou již velmi specifické a jejich znalost by měli mít zejména profesionálové, kteří s nimi zacházejí při výkonu své profese. Jejich seznam je uveden na konci článku.

4 EVIDENCE A DOKUMENTACE NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Vyhláška č. 123/2006 Sb., o evidenci a dokumentaci návykových látek a přípravků, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška upravuje evidenci zacházení, dovozu a vývozu návykových látek a přípravků s jejich obsahem. O formách evidence (písemná a elektronická), inventurách takových látek, o jednotlivých postupech rozdělených podle subjektu oprávněného k zacházení, dovozu, vývozu takových látek a přípravků je obsahujících.

Seznam subjektů oprávněných zacházet s návykovými látkami bez povolení

Seznam takových subjektů je uveden ve vyhlášce č. 243/2009 Sb., o stanovení seznamu osob s uvedením jejich pracovišť, pro jejichž činnost se nevyžaduje povolení k zacházení s návykovými látkami a přípravky je obsahujícími, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška byla novelizována vyhláškou č. 28/2013 Sb., kterou se mění vyhláška č. 243/2009 Sb., o stanovení seznamu osob s uvedením jejich pracovišť, pro jejichž činnost se nevyžaduje povolení k zacházení s návykovými látkami a přípravky je obsahujícími.

Seznam subjektů je uveden v příloze vyhlášky a jedná se o: soudně toxikologické laboratoře; laboratoře zdravotních ústavů; specializovaná diagnostická, vědecko-výzkumná a výuková pracoviště vysokých škol a specializovaná diagnostická a vědecko-výzkumná pracoviště Akademie věd České republiky.

Problematika prekurzorů

Problematika prekurzorů drog je upravena v samostatném právním předpisu, kterým je zák. č. 272/2013 Sb., o prekurzorech drog, ve znění pozdějších předpisů. Zákon byl přijat v souladu s platnými předpisy Evropské unie.

Upravuje postup subjektu, který chce získat licenci k zacházení s prekurzory; podmínky pro její získání a její platnost, postup při registraci subjektu, podmínky dovozu a vývozu prekurzorů, jejich dopravu a skladování. Rovněž se věnuje podmínkám oznamovací povinnosti nadlimitního množství, odhadu výroby a souhrnných údajů o činnosti. V samostatné části se věnuje tzv. pomocným látkám a následně i administrativním povinnostem oprávněného subjektu.

10 | K tomu dále srov. např.: NS ČR 11 Tdo 1/2016 a NS ČR 6 Tdo 243/2011.

Další část je věnována kontrolním orgánům a případnému správnímu řízení v případě porušení zákona, a to včetně případně ukládaných sankcí.

Výchozí a pomocné látky

Ke shora uvedenému zákonu o prekurzorech drog bylo vydáno Nařízení vlády č. 458/2013 Sb., o seznamu výchozích a pomocných látek a jejich ročních množstevních limitech, ve znění pozdějších předpisů.

V nařízení jsou upraveny tři základní látky: 1,4-Butandiol, červený fosfor a Gama-butyrolakton.

Seznamy návykových látek

Seznamy návykových látek (omamných a psychotropních) byly dříve uvedeny v přílohách zák. o návykových látkách. V současné době jsou tyto seznamy zakotveny v Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek, ve znění pozdějších předpisů. Změna byla reakcí na problematiku tzv. nových syntetických drog, které se objevily na drogovém trhu. Pokud byly seznamy těchto látek uvedeny v příloze zákona, bylo doplnění nových látek nepoměrně zdoluhavějším legislativním procesem, než je doplnění příslušného nařízení vlády.

Seznamy těchto látek primárně vycházejí z Jednotné úmluvy o omamných látkách a Úmluvy o psychotropních látkách. Nařízení vlády obsahuje celkem 8 příloh. V přílohách číslo 1 až 3 jsou taxativně vymezeny omamné látky; v přílohách číslo 4 až 7 jsou vymezeny psychotropní látky a v příloze číslo 8 jsou vymezeny ostatní vybrané přípravky.

Tiskopisy formulářů podle zákona o návykových látkách

Vyhláškou č. 53/2014 Sb., o tiskopisech formulářů podle zákona o návykových látkách, byly stanoveny vzory jednotlivých formulářů, které jsou nutné pro správný administrativní postup při aplikaci zákona o návykových látkách a zákona o prekurzorech drog.

Vzorovými formuláři se sjednotil postup všech subjektů, které žádají o vydání povolení k zacházení s návykovými látkami, žádají o změnu nebo zrušení takového povolení; podávají hlášení o jejich vývozu nebo dovozu nebo jakýmkoli jiným způsobem zacházejí s těmito látkami.

Tiskopisy formulářů podle zákona o prekurzorech drog

Stejně tak, jako v předchozím odstavci byly vytvořeny příslušné tiskopisy formulářů podle zákona o návykových látkách, stejně tiskopisy formulářů byly vydány pro oblast zákona o prekurzorech drog vyhláškou č. 54/2014 Sb., o vzorech formulářů a průkazu inspektora a limitních množstvích látek podle zákona o prekurzorech drog.

Vyhláška stanoví vzory formulářů, vzor průkazu inspektora a limitní množství vybraných uvedených látek kategorie 1 a 2. Vyhláška obsahuje celkem 19 příloh, kde jsou všechny uvedené vzory vyobrazeny.

Záznamy o činnosti s látkou kategorie 1

V souvislosti se zákonem o prekurzorech drog byla vydána vyhláška č. 71/2014 Sb., o obsahu, formě a náležitostech vedení záznamů o činnosti s uvedenou látkou kategorie 1.

Vyhláška upravuje vedení evidence prekurzorů drog, příjem, výdej, zprostředkování nebo výrobu takové látky, provádění inventury a postup v případě zjištění nesrovnalostí.

5 STANOVISKO NEJVYŠŠÍHO SOUDU

Velmi specifickým dokumentem, který se v této oblasti objevil, je Stanovisko Nejvyššího soudu k výkladu pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek a přípravků je obsahujících a jedů (§ 283, § 284 a § 285 tr. zák.). Byť se nejedná o právní předpis, považuje autor jeho uvedení do článku za velmi významné, neboť nám pomáhá určit hranici mezi tím, kdy je nutné stanovit tzv. „množství větší než malé“ pro právní kvalifikaci mezi přestupkem a přečinem.

Pro správné pochopení Stanoviska považuji za nutné přesně ocitovat jeho výrokovou část.

- I. „Pro naplnění znaku spočívajícího v přechovávání pro vlastní potřebu ve smyslu § 284 odst. 1, 2 tr. zákoníku postačí po formální stránce jakýkoliv způsob držení omamné nebo psychotropní látky či jedu bez povolení pro sebe, aniž by ji pachatel musel mít přímo při sobě. Přechováváním 'pro vlastní potřebu' se rozumí určení takové látky pro osobní spotřebu, tedy výhradně pro pachatele tohoto trestného činu a nikoho jiného. Musí však jít o držení takové látky v množství převyšujícím dávku potřebnou pro držitele (podle stupně jeho závislosti), neboť držení jen jedné dávky konzumentem drog před jejím použitím není přechováváním, ale jen tzv. spotřební držbou.“

Za „množství větší než malé“ ve smyslu § 284 odst. 1, 2 tr. zákoníku je třeba obecně považovat takové množství přechovávané omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek – převyšuje běžnou dávku obvyklého konzumenta.

Orientační hodnoty určující „množství větší než malé“ u omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících jsou uvedeny v příloze k tomuto stanovisku. Při závěru o naplnění uvedeného znaku je třeba podpůrně zohlednit, zda šlo o prvokonzumenta či uživatele těchto látek v pokročilém stadiu závislosti, případně

i jiné skutečnosti ovlivňující míru ohrožení života nebo zdraví uživatele.¹¹

II. U látek uvedených v § 1 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb., a v příloze č. 1 k tomuto vládnímu nařízení se za „množství větší než malé“ pokládá takové množství jedu, které na základě současných vědeckých poznatků může po jednorázovém nebo opakovaném podání způsobit poškození zdraví.

III. Pokud množství omamné a psychotropní látky u pachatele, který přechovával takovou látku pro vlastní potřebu, nedosáhne „množství většího než malého“, půjde při splnění ostatních zákonných znaků o přešůpek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. j) zákona č. 200/1990 Sb., o přešůpcích, ve znění pozdějších přešůpisů, neboť neoprávněně přechovával v malém množství pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku.“

Pokud se týká odkazu na přešůpek podle § 30 odst. 1 písm. j) zákona č. 200/1990 Sb., o přešůpcích, ve znění pozdějších přešůpisů, jednalo by se podle současné právní kvalifikace o podezření z přešůpku podle § 39 odst. 2 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších přešůpisů.

Jednotlivé právní instrumenty jsou přehledně seřazeny v *tabulce 1 na str. 31–32*.

6 DISKUSE A ZÁVĚRY

Právní problematika návykových látek je velmi široká, a zejména ze společenského náhledu relativně komplikovaná. Stejně tak, jako v jiných činnostech lidského jednání, i zde je určitý objektivizovaný stav (relativně homogenní a vyrovnaný) nastavený zákonodárcem denně konfrontován s názory a postoji jedince a společnosti. Tyto postoje rovněž ovlivňuje „lidové“ chápání práva, a to včetně často velmi špatné prezentace právního stavu v dostupných médiích.

Znalosti uvedených právních přešůpisů – zejména v první části článku – by měly patřit k základnímu právnímu vybavení každého, kdo přichází s problematikou návykových látek do kontaktu bez rozdílu jeho profese. K naplnění tohoto stavu zatím chybí přehledná a srozumitelná kvalitní literatura, která by poskytovala objektivní informace o právním stavu v této oblasti; a zároveň by byl

splněn požadavek, aby informace byly podány spíše populárně naučnou formou, bez toho aby utrpěla jejich validita. Za tuto literaturu nemůžeme považovat buď pouhé zákonné znění bez bližšího vysvětlení, nebo zpravidla vysoce odborné komentáře k zákonům. Jednak k některým zákonům komentáře zcela chybí (např. zák. č. 65/2017 Sb.), u jiných je komentář poměrně rozsáhlý a časté novelty neprávní subjekty¹² rovněž nemotivují k pořízení takové rychle stárnoucí publikace. Softwarové vybavení s širokou licencí (např. Wolters Kluwer – ASPI) je rovněž finančně značně náročné.

Sledování vývoje a změn práva v této oblasti umožňuje chápání jeho kontinuity a jeho poslání a přínosu. I z těchto důvodů je vhodné udržovat si stále kvalitní právní vědomí a znát vše, co je k předávání kvalitních a relevantních informací a vědomostí důležité. Cílem článku nebylo podat vyčerpávající informace o všech legislativních přešůpisech (přešůpisy Evropské unie nejsou vůbec zahrnuty), ale přehledovou, výběrovou rešeršní formou informovat o existenci jednotlivých instrumentů a stručně nastínit jejich obsah.

Konflikt zájmů: autor je bez konfliktu zájmů.

11 | Tím se mění právní názor uvedený v rozhodnutí publikovaném pod č. 46/2000 Sb. rozh. tr.

12 | Např.: neziskové organizace, zdravotnická zařízení, školy a školská zařízení a další.

LITERATURA / REFERENCES

Čech, T. (2012). Prevence. In: Miovský, M. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN v Praze ve vydavatelství Togga, pp. 107–113. ISBN 978-80-87258-89-7.

Sotolář, A. (2015). § 130 – Návyková látka. In: Draštík, A., Fremr, R., Durdík, T., Růžička, M., Sotolář, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 3264 s., ISBN 978-80-7478-790-4.

Sotolář, A. (2015). § 287 – Šíření toxikomanie. In: Draštík, A., Fremr, R., Durdík, T., Růžička, M., Sotolář, A. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 3264 s., ISBN 978-80-7478-790-4.

Použité právní předpisy:

NV č. 458/2013 Sb., o seznamu výchozích a pomocných látek a jejich ročních množstevních limitech.

NV č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek.

Vyhláška č. 123/2006 Sb., o evidenci a dokumentaci návykových látek a přípravků, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 28/2013 Sb., kterou se mění vyhláška č. 243/2009 Sb., o stanovení seznamu osob s uvedením jejich pracovišť, pro jejichž činnost se nevyžaduje povolení k zacházení s návykovými látkami a přípravky je obsahujícími.

Vyhláška č. 53/2014 Sb., o tiskopisech formulářů podle zákona o návykových látkách, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 54/2014 Sb., o vzorech formulářů a průkazu inspektora a limitních množství látek podle zákona o prekurzorech drog, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 71/2014 Sb., o obsahu, formě a náležitostech vedení záznamů o činnosti s uvedenou látkou kategorie 1, ve znění pozdějších předpisů.

Zák. č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zák. č. 272/2013 Sb., o prekurzorech drog.

Zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zák. ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zák. č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu k výkladu pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek a přípravků je obsahujících a jedů (§ 283, § 284, § 285 tr. zákoníku), vydané pod sp. zn. Tpjn 301/2013.

Poř. č.	forma	číslo	název	předmět úpravy
1	Vyhláška	47/1965 Sb.	o Jednotné úmluvě o omamných látkách	omezuje používání omamných látek k lékařským a vědeckým účelům a zavádí stálou mezinárodní spolupráci k realizaci těchto cílů
2	Sdělení	458/1991 Sb.	Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961	doplnění a změna Jednotné úmluvy o omamných látkách publikované jako Vyhl. č. 47/1965 Sb., o Jednotné úmluvě o omamných látkách
3	Vyhláška	62/1989 Sb.	ministra zahraničních věcí ze dne 21. dubna 1989 o Úmluvě o psychotropních látkách	kontrola psychotropních látek a realizace cílů stanovených úmluvou
4	Sdělení	462/1991 Sb.	Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami	smlouva zaměřená na boj proti nedovolenému obchodu, která bere v úvahu různé aspekty tohoto problému v jeho celistvosti, zejména pak ty, které nebyly předpokládány existujícími smlouvami o kontrole omamných a psychotropních látek
5	Zákon	65/2017 Sb.	o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek	ochrana před škodami, které působí návykové látky – stanovuje věkovou hranici dostupnosti pro alkohol a tabák, podmínky pro prodej alkoholu, tabáku, a to vč. elektronických cigaret a bylinných výrobků, oblast testování na ovlivnění NL, orientační diagnostiku, krátkou intervenci, odbornou péči poskytovanou osobám s adiktologickou poruchou; působnost správních úřadů a územních samosprávních celků, přestupky v oblasti NL (zejm. alkoholu a tabáku)
6	Zákon	167/1998 Sb.	zákon o návykových látkách	zacházení s NL, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi, zacházení s přípravky obsahujícími NL, s přípravky obsahujícími NL a uvedenou látku kategorie 1 podle přímo použitelného předpisu Evropské unie upravujícího prekurzory drog a léčivými přípravky obsahujícími uvedenou látku kategorie 1, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi a pěstování máku, konopí a koky a vývoz, dovoz a zneškodňování makoviny
7	Zákon	272/2013 Sb.	o prekurzorech drog	upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropské unie některé povinnosti podnikajících fyzických osob, právnických osob a orgánů státní správy, které se zabývají nebo se hodlají zabývat činností s uvedenou látkou kategorie 1, 2 nebo 3, s neuvedenou látkou nebo s výchozí nebo pomocnou látkou/prekurzorem drog, působnost správních orgánů při výkonu státní správy podle přímo použitelných předpisů Evropské unie upravujících prekurzory drog a tohoto zákona, provádění kontroly dodržování povinností stanovených přímo použitelnými předpisy Evropské unie upravujícími prekurzory drog a tímto zákonem a správní tresty za porušení povinností stanovených přímo použitelnými předpisy Evropské unie upravujícími prekurzory drog a tímto zákonem
8	Zákon	378/2007 Sb.	o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů	zpracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropské unie a) výzkum, výrobu, přípravu, distribuci, kontrolu a odstraňování léčivých přípravků a léčivých látek, b) registraci, peregistrační sledování, předepisování a výdej léčivých přípravků, prodej vyhrazených léčivých přípravků a poskytování informací, c) mezinárodní spolupráci při zajišťování ochrany veřejného zdraví a vytváření jednotného trhu léčivých přípravků Evropské unie, d) vedení dokumentace o činnostech uvedených v písmenech a) a b)
9	Zákon	40/2009 Sb.	trestní zákoník	stanoví, které jednání je trestné podle trestního zákoníku (definuje trestné činy) a jaké trestné nebo ochranné opatření za ně lze uložit (tzv. drogové trestné činy jsou upraveny v § 283–§ 287 tr. zákoníku)
10	Vyhláška	84/2008 Sb.	o správné lékařské praxi, bližších podmínkách zacházení s léčivými látkami v lékárnách, zdravotnických zařízeních a u dalších provozovatelů a zařízení vydávajících léčivé přípravky (vyhláška o správné lékařské praxi)	podle této vyhlášky se postupuje při přípravě, úpravě, uchování, příjmu a výdeji léčivých přípravků v lékárně, na pracovišti nukleární medicíny, na imunologickém nebo mikrobiologickém pracovišti, v zařízeních ochrany veřejného zdraví a při zacházení s léčivými přípravky při poskytování zdravotních služeb a veterinární péče

Poř. č.	forma	číslo	název	předmět úpravy
11	Vyhláška	236/2015 Sb.	o stanovení podmínek pro předepisování, přípravu, distribuci, výdej a používání individuálně připravovaných léčivých přípravků s obsahem konopí pro léčebné použití	upravuje pravidla správné distribuční praxe konopí pro léčebné použití a podmínky předepsání, přípravu, výdeje a použití individuálně připravovaného léčivého přípravku s obsahem konopí pro léčebné použití
12	Nařízení vlády	454/2009 Sb.	kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem a jaké je jejich větší množství, a co se pro účely trestního zákoníku považuje za metodu spočívající ve zvyšování přenosu kyslíku v lidském organismu a za jiné metody s dopingovým účinkem	taxativně vymezuje látky, které se pro účely trestního zákoníku považují za látky s anabolickým a jiným hormonálním účinkem a definuje pro ně pojem větší množství
13	Nařízení vlády	455/2009 Sb.	kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku a jaké je jejich množství větší než malé ve smyslu trestního zákoníku	taxativně vymezuje rostliny a houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku ve smyslu § 285 trestního zákoníku, které se považují za rostliny a houby uvedené v příloze č. 1 k tomuto nařízení, a stanoví pro ně množství větší než malé
14	Nařízení vlády	467/2009 Sb.	kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů	stanoví, které látky se považují za jedy ve smyslu § 283, 284 a 286 trestního zákoníku a definuje množství větší než malé
15	Nařízení vlády	458/2013 Sb.	o seznamu výchozích a pomocných látek a jejich ročních množstevních limitech	stanovuje seznam výchozích a pomocných látek a jejich roční množstevní limity, které jsou uvedeny v příloze k tomuto nařízení
16	Nařízení vlády	463/2013 Sb.	o seznamech návykových látek	stanoví taxativní včet omamných a psychotropních látek a vybraných přípravků
17	Nařízení vlády	41/2014 Sb.	o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou	stanoví jiné návykové látky a jejich limitní hodnoty, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou
18	Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2014	Tpjn 301/2013	výkladu pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek a přípravků je obsahujících a jedů (§ 283, § 284, § 285 tr. zákoníku)	stanovisko k výkladu pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek a přípravků je obsahujících a jedů a hodnoty omamných látek, psychotropních látek a přípravků je obsahujících pro účely trestního zákoníku

Tabulka 1 | Přehled jednotlivých právních instrumentů